

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Features of media literacy education curriculum in the second primary

S. Ansari, F. Seraji*, M. Yousefzadeh

Department of Educational Sciences, Faculty of Literature and Humanities, Bu-Ali Sina University, Hamean, Iran

ABSTRACT

Received: 8 July 2022
 Reviewed: 5 September 2022
 Revised: 29 November 2022
 Accepted: 26 December 2022

KEYWORDS:

Media Literacy
 Curriculum
 Primary Education

* Corresponding author

✉ fseraji@basu.ac.ir

☎ (+9881) 38290993

Background and Objectives: Given the importance of media literacy education to children in the curricula of many schools around the world and the gaps in media literacy education in Iran as well as the emphasis of various studies on using learning-based methods based on information-processing models and social learning in media literacy education, the question arises as to what the characteristics of media literacy curriculum elements are according to previous studies in the field of media literacy education. The aim of the present study was to determine the characteristics of the second primary media literacy curriculum elements for functional consuming(FC), critical consuming(CC), functional presuming(FP), and critical presuming(CP) media.

Methods: This research was conducted using mixed-methods design (qualitative and quantitative). In the first stage, to identify the features of the media literacy curriculum of the second primary school, the qualitative method of synthesis research (qualitative Meta-Synthesis) was used, and in the next stage, to examine the opinion of experts from the descriptive-survey method and to evaluate the effect of program implementation, a quasi-experimental pre-test-post-test design with a control and experimental group was used. The statistical population of this study consisted of three groups, A) The studies published in the field of media literacy education were in local and international scientific databases; out of 4309, 18 related documents in the field of media literacy were purposefully selected as samples, B) In the initial validation section of the project, 15 specialists were purposefully selected (with criteria of expertise and experience in the field of media literacy education) from the statistical community of instructors and curriculum planning specialists in the field of media literacy as a sample, and C) In the quantitative part of the statistical population, the students of the second primary school in Hamedan in the academic year of 2019-2020 were included who were selected as a research sample using the multi-stage random cluster sampling method and consisted of a total of 63 sixth-grade female students. In order to analyze the data, to extract information from research and to analyze and combine the findings in determining the characteristics of the curriculum, the content analysis method was used via coding. At this stage, in addition to using the CASP tool in selecting appropriate study units, to ensure the coding method, in addition to using the researcher self-review technique, two experts in the field of communication and curriculum were used to re-codify the findings. In the second stage, using a researcher-made questionnaire, the data obtained from the survey to validate the curriculum were evaluated with a CVR coefficient. In the third stage, in order to analyze the data obtained from the researcher-made tests (functional evaluation, parent evaluation and self-evaluation) in four levels of functional consumption, critical consumption, functional presumption, and critical presumption, according to the fact that the data does not have a normal distribution in the pre-test and post-test, the Uman-Whitney test was used.

Findings: Findings of the research in the meta-analysis section indicated characteristics such as attention to critical approach, critical media literacy, cognitive media literacy and new media literacy, and the basics of the philosophy program for children in the basics element; Acquisition and promotion of media consumption indicators included (fostering caring thinking), critical media literacy (fostering critical thinking) and producing media messages (fostering creative thinking) in the target element; Attention to cognitive, emotional, aesthetic and moral dimensions, students' life experiences in the face of different media, components emphasized in media literacy theories and in combination with other courses were included in the content element; Attention to discussion and participation in classroom community of inquiry, research-oriented, based on personal (individual) patterns, as well as

the use of integrated methods were considered in the method element; Emphasis on discussion, attention to different cognitive, emotional and behavioral dimensions, use of different evaluation tools as well as metacognitive self-evaluation were the elements of media literacy curriculum evaluation in the second primary school. In the field of validation according to experts, due to the higher CVR coefficient obtained in all items of the minimum acceptable coefficient for 15 people (0.49), the features mentioned in the curriculum of the second primary school were confirmed. In the study of the effect of the implemented curriculum on media literacy competencies of second primary school students, the results of Mann-Whitney post-test showed that the effect of the experimental group was significant at the confidence level of 0.95 ($P = 0.000$, $Z = -5.93$).

Conclusion: Combining library studies, experimental designs, and interviews with experts in previous studies, as well as validating the features extracted by experts in the field of media literacy training and model effectiveness in implementation suggests a curriculum during which students form a research community to find, build, and engage in media messages involving positive exchange and participation (instead of a competitive environment) in challenging content related to media literacy indicators and results in the cultivation of thoughts based on non-hostile reflection, an increased enjoyment stemming from the ability to read and deeply understand media messages based on dialogue, the development of creativity while creating common perceptions, adherence to ethical principles such as tolerance and acceptance of ambiguities and in general grounding and promoting media literacy and self-leadership through cultivating a variety of caring, critical and creative thinking abilities.

NUMBER OF REFERENCES

45

NUMBER OF FIGURES

1

NUMBER OF TABLES

5

مقاله پژوهشی

ویژگی‌های برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای در دوره دوم ابتدایی

سعید انصاری، فرهاد سراجی*، محمدرضا یوسف‌زاده

گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران

چکیده

پیشینه و اهداف: با توجه به اهمیت آموزش سواد رسانه‌ای به کودکان در برنامه‌های آموزشی بسیاری از مدارس دنیا و خلأهای موجود در آموزش سواد رسانه‌ای کشور ایران و همین‌طور تأکید پژوهش‌های مختلف بر استفاده از روش‌های یادگیرنده محور مبتنی بر الگوهای پردازش اطلاعات و یادگیری اجتماعی در آموزش سواد رسانه‌ای، این مسأله مطرح می‌شود که با توجه به ویژگی‌های آموزش سواد رسانه‌ای در مطالعات پیشین، عناصر برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای چیست؟ هدف پژوهش حاضر، تعیین ویژگی‌های عناصر برنامه درسی سواد رسانه‌ای دوره دوم ابتدایی در جهت مصرف کارکردی، مصرف انتقادی، تولید-مصرف کارکردی و تولید-مصرف انتقادی رسانه بود.

روش‌ها: این پژوهش با روش ترکیبی (کیفی و کمی) انجام گرفت. در مرحله اول جهت شناسایی ویژگی‌های برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای دوره دوم ابتدایی از روش کیفی سنتز پژوهی (فرا ترکیب کیفی)، در مرحله بعد جهت بررسی نظر متخصصان از روش توصیفی-پیمایشی و در بررسی میزان تأثیر اجرای برنامه از طرح شبه‌تجربی پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه گواه و آزمایش استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش از سه گروه تشکیل شده است. الف) پژوهش‌های انتشار یافته در حوزه آموزش سواد رسانه‌ای در پایگاه‌های علمی معتبر داخلی و خارجی که از تعداد ۴۳۰۹، ۱۸ سند مرتبط در حوزه سواد رسانه‌ای به‌صورت هدفمند، به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ب) در بخش اعتبار سنجی اولیه طرح نیز، ۱۵ نفر از متخصصان به‌صورت هدفمند (با معیار تخصص و تجربه در حوزه آموزش سواد رسانه‌ای) از جامعه آماری مدرسان و متخصصان برنامه‌ریزی درسی حوزه‌های سواد رسانه‌ای به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ج) در بخش کمی جامعه آماری

تاریخ دریافت: ۱۷ تیر ۱۴۰۱
تاریخ داوری: ۱۴ شهریور ۱۴۰۱
تاریخ اصلاح: ۰۸ آذر ۱۴۰۱
تاریخ پذیرش: ۰۵ دی ۱۴۰۱

واژگان کلیدی:

سواد رسانه‌ای
برنامه درسی
دوره ابتدایی

* نویسنده مسئول

fseraji@basu.ac.ir

۰۸۱-۳۸۲۹۰۹۹۳

شامل دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی شهر همدان در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی چندمرحله‌ای ۲ کلاس و در مجموع ۶۳ دانش‌آموز دختر پایه ششم به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها برای استخراج اطلاعات از پژوهش‌ها و تحلیل و ترکیب یافته‌ها در تعیین ویژگی‌های برنامه درسی، از روش تحلیل محتوا به شیوه کدگذاری استفاده شد. در این مرحله علاوه بر استفاده از ابزار CASP در انتخاب واحدهای مناسب مطالعاتی، برای اطمینان از نحوه کدگذاری‌ها، علاوه بر استفاده از تکنیک خودبازبینی محقق، از دو نفر از متخصصین حوزه ارتباطات و برنامه درسی جهت کدگذاری مجدد یافته‌ها استفاده شد. در مرحله دوم با استفاده از پرسش‌نامه محقق ساخته، ارزیابی داده‌های حاصل از نظرخواهی جهت اعتبار سنجی برنامه درسی، با ضریب CVR انجام گرفت. در مرحله سوم برای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از آزمون‌های محقق ساخته (عملکردی، والد سنجی و خود سنجی) در چهار سطح مصرف‌کارکردی، مصرف‌انتقادی، تولید-مصرف‌کارکردی و تولید-مصرف‌انتقادی، با توجه به عدم برخورداری داده‌ها از توزیع نرمال در پیش‌آزمون و پس‌آزمون از آزمون یومان-ویتنی استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش در بخش فراتحلیل حاکی از آن بود که ویژگی‌هایی چون توجه به رویکرد انتقادی، سواد رسانه‌ای انتقادی، سواد رسانه‌ای شناختی و سواد رسانه‌ای جدید و مبانی برنامه فلسفه برای کودکان در عنصر مبانی؛ کسب و ارتقای شاخص‌های مصرف رسانه‌ای (پرورش تفکر مراقبتی)، سواد رسانه‌ای انتقادی (پرورش تفکر انتقادی) و تولید پیام‌های رسانه‌ای (پرورش تفکر خلاقانه) در عنصر هدف؛ توجه به ابعاد شناختی، احساسی، زیبایی‌شناختی و اخلاقی، تجارب زیسته دانش‌آموزان در مواجهه با رسانه‌های مختلف، مؤلفه‌های مورد تأکید در نظریه‌های سواد رسانه‌ای و در تلفیق با سایر دروس در عنصر محتوا؛ توجه به بحث و مشارکت در حلقه‌های کندوکاو کلاسی، پژوهش‌محوری، مبتنی بودن بر الگوهای شخصی (فردی) و همچنین بهره‌گیری از روش‌های تلفیقی در عنصر روش؛ تأکید بر بحث و گفت‌وگو، توجه به ابعاد مختلف شناختی، عاطفی و رفتاری، استفاده از ابزارهای مختلف ارزشیابی و همچنین خودارزیابی فراشناختی، در عنصر ارزشیابی برنامه درسی سواد رسانه‌ای در دوره دوم ابتدایی بودند. در بخش اعتبارسنجی از نظر متخصصان، با توجه به بالاتر بودن ضریب CVR به دست آمده در تمامی گویه‌ها از حداقل ضریب قابل قبول برای ۱۵ نفر (۰/۴۹)، ویژگی‌های ذکر شده در برنامه درسی دوره دوم ابتدایی تأیید شد. در بخش بررسی تأثیر برنامه درسی اجرا شده بر شایستگی‌های سواد رسانه‌ای دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی، نتایج پس‌آزمون مان-ویتنی نشان داد که اثر گروه آزمایش در سطح اطمینان ۰/۹۵ معنی‌دار است ($Z = -5/939, P = 0/000$).

نتیجه‌گیری: تجمیع مطالعات کتابخانه‌ای، طرح‌های تجربی و مصاحبه‌های انجام شده با متخصصان و صاحب‌نظران در پژوهش‌های پیشین و همچنین تأیید اعتبار ویژگی‌های استخراج شده از نظر متخصصان حوزه آموزش سواد رسانه‌ای و اثربخشی الگو در اجرا، برنامه درسی را پیشنهاد می‌دهد که در جریان آن دانش‌آموزان با تشکیل اجتماع پژوهشی، در جهت یافتن، ساختن و پرداختن پیام‌های رسانه‌ای به تبادل نظر و مشارکت مثبت (به‌جای فضای رقابتی) در محتواهای چالش‌انگیز مرتبط با شاخص‌های سواد رسانه‌ای مشغول خواهند شد و نتیجه آن پرورش افکار براساس تأمل و تعمق غیرخصمانه، تقویت التذاذ حاصل از توانایی مطالعه و درک عمیق پیام‌های رسانه‌ای براساس گفت‌وگو، رشد خلاقیت در ضمن ایجاد شناخت‌های مشترک، پایبندی به اصول اخلاقی چون تحمل و مدارا، سعه‌صدر و پذیرش ابهامات و به‌طور کلی زمینه‌سازی و ارتقای سواد رسانه‌ای و خود رهبری فرد از طریق پرورش انواع تفکر مراقبتی، انتقادی و خلاقانه است.

مقدمه

در عصر حاضر که ارتباطات مبتنی بر اطلاعات مرزهای جغرافیایی را درنوردیده و تحولات شگرفی را در عرصه جهانی رقم زده است، رسانه در مقام ابزاری مفید می‌تواند به انسان قرن بیستویک کمک کند تا با استفاده از آخرین دستاوردهای علمی به زندگی دلخواه، آرمانی و پربرابر دست یابد. ضمن آنکه اگر این ابزار به‌اشتباه و یا همراه با سوءنیت به کار گرفته شود؛ همچون نیرویی ویران‌کننده و مصیبت‌بار عمل می‌کند. برای اینکه بتوان در برابر رسانه‌های گوناگون موجود، مخاطبی داشت که بتواند در کنار بهره‌مندی آگاهانه و فعالانه از پیام‌های رسانه‌ای، زندگی خود را در برابر چالش‌ها و پیامدهای مخرب

آن محافظت نماید؛ باید مهارتی نوین آموخته شود که از آن با نام سواد رسانه‌ای (Media literacy) یاد می‌شود [۱].

سواد رسانه‌ای مفهومی است که برخی آموزش آن را وسیله‌ای برای مداخله در تأثیرات منفی رسانه‌ها معرفی می‌کنند؛ درحالی‌که برخی دیگر آن را وسیله‌ای برای فراهم آوردن فرصتی در جهت بیان خلاقانه و ابزاری برای مشارکت و مذاکره در فرهنگ رو به رشد رسانه‌ای می‌دانند [۲]. در واقع این اصطلاح، به مجموعه‌ای از شایستگی‌ها اشاره دارد که افراد را قادر به دست‌یابی، تحلیل، ارزیابی و ایجاد ارتباطات در بسترهای مختلف رسانه‌ای می‌سازد [۳]. مفهومی که با پیدایش فناوری‌های اینترنتی و ابزارهای ارتباطی همراه و با توجه به توازن یافتن قدرت

کودکان (فبک) (Philosophy for children(P4C)) در چند سال آغازین و آموزش محتوای رسانه‌ای در سال‌های پایانی دبستان که نهادینه کردن زیرساخت‌هایی در بطن فکر کودکان، پیش از آموزش ساختارهای دانش رسانه‌ای را در دستور کار خود دارد [۱۱]. الگویی که با پیش‌نیاز تلقی کردن فبک در آموزش سواد رسانه‌ای، اساساً با توسعه آگاهی انتقادی در ارتباط است و امکان تلفیق همزمان آموزش فلسفه ورزی و سواد رسانه‌ای از یکسو و توجه به آموزش سواد رسانه‌ای در سطوح مختلف را از سوی دیگر مورد غفلت قرار داده است. همچنین می‌توان مدل پرورش سواد رسانه‌ای جدید [۴] را مورد بحث و تحلیل قرار داد؛ مدلی که علاوه بر شناسایی کارکردهای رسانه، نگاهی ارزیابانه و انتقادی به رسانه‌ها دارد. مدلی که توأمان بر سواد مصرفی (فهم و نحوه دسترسی و به‌کارگیری رسانه‌ها در سطوح مختلف)، بر سواد تولید-مصرفی (تولید محتوا و مشارکت مخاطبان در توسعه آن) تأکید دارد [۵]. در این مدل سواد رسانه‌ای به چهار بخش مصرف کارکردی (دسترسی و نحوه استفاده از رسانه‌ها)، مصرف انتقادی (تحلیل، تفسیر و برآورد پیامدهای فرهنگی-اجتماعی و اقتصادی محتوای رسانه)، تولید-مصرف کارکردی (تولید انواع پیام‌های رسانه‌ای) و تولید-مصرف انتقادی (ارائه ایده‌ها و باورها و تولید پیام در مذاکره‌ها و مشارکت‌ها) تقسیم شده است که هر یادگیرنده برای کسب سواد رسانه‌ای باید از مصرف کارکردی شروع کرده و سپس به سمت تولید-مصرف کارکردی یا مصرف انتقادی حرکت کند و در گام بعدی به تولید-مصرف انتقادی دست یابد [۴].

با مروری بر پژوهش‌های انجام شده در ذیل این مفهوم، مشخص می‌شود که این مطالعات یا عمدتاً به تبیین اهمیت و ضرورت آن پرداخته‌اند [۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵] یا با رویکردی کاربردی، اثرگذاری آن را بر آگاهی و مهارت‌های تفکر مورد بررسی قرار داده‌اند [۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱] و یا اینکه به تبیین چگونگی آن با بهره‌گیری از روش‌هایی چون مطالعه‌ی کتابخانه‌ای و اسنادی [۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵]، تحلیل مضمون اسناد پژوهشی [۲۶، ۲۷]، شبه آزمایشی [۲۸، ۲۹] یا مصاحبه با کارشناسان و متخصصان حوزه ارتباطات [۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳] و نظریه داده بنیاد [۸] اقدام نموده‌اند. مطالعه عمیق و دقیق منابع مذکور نشان می‌دهد که برنامه‌های آموزشی ارائه شده در این حوزه دچار مشکل اساسی‌اند؛ به طوری که نتوانسته‌اند ویژگی‌های برنامه درسی سواد رسانه‌ای را برای رسانه به معنای عام و کلی در همه سطوح و شاخص‌های مورد تأکید در سواد رسانه‌ای تبیین کنند و هر یک از آن‌ها بر توسعه بعدی از ابعاد سواد رسانه‌ای دانش‌آموزان تأکید داشته‌اند.

در این راستا، با توجه به اهمیت آموزش سواد رسانه‌ای در سال‌های کودکی و دوره تحصیلی ابتدایی، به‌عنوان درس اجباری و یا اختیاری، در برنامه‌های آموزشی بسیاری از مدارس دنیا، پایین بودن سطح میزان سواد رسانه‌ای نوجوانان [۳۴]، تأکید صرف بر رویکرد انتقادی در پردازش پیام‌های رسانه‌ای و عدم توجه بر نحوه دسترسی، استفاده و تولید و اشتراک‌گذاری رسانه‌ها در دوره‌ی ابتدایی [۱۱] و همچنین خلأ

تولیدکنندگان رسانه‌ای و مصرف‌کنندگان محتوا و همچنین ایجاد فرهنگ همگرایی حاصل از نبود مرز میان فرستنده و گیرنده اطلاعات در رسانه‌های جدید، بر قابلیت‌های فهم و نحوه دسترسی و به‌کارگیری رسانه‌ها در سطوح مختلف (متنی و زمینه‌ای) و همچنین به مهارت‌های تحلیل، قضاوت، تولید محتوا و مشارکت مخاطبان در توسعه محیط‌های رسانه‌ای اشاره دارد [۴]. مفهومی که علاوه بر مهارت‌های تفکر انتقادی به‌عنوان مؤلفه‌ای اساسی در عدم پذیرش بی‌قید و شرط پیام‌های رسانه‌ای، بر لزوم توجه به تفکر خلاق و داشتن تجربه مستقیم از خلق و تولید محتوا در جهت رسیدن به فهمی عمیق‌تر از قواعد و ارزش‌های تولید حرفه‌ای، در راستای مسئولیت‌های فردی و اجتماعی و همچنین به اشتراک‌گذاری باورها و ارزش‌های شخصی و اجتماعی تأکید دارد [۵]؛ به‌عبارت‌دیگر سواد رسانه‌ای به توانایی دسترسی، تحلیل، ارزیابی و برقراری ارتباط با پیام‌های رسانه‌ای در اشکال مختلف و توانایی معنی‌سازی اطلاق می‌شود و قابلیت است که به فرد امکان می‌دهد تا با رسانه‌ها و ارائه‌دهندگان اطلاعات به‌طور مؤثر تعامل داشته باشد و برای یادگیری مستمر و مادام‌العمر از آن رسانه‌ها بهره‌گیرد و در مواقع لازم پیام‌ها و کارکردهای آن‌ها را نقد کند [۶].

در میان مخاطبان رسانه‌ها، کودکان به جهت دانش اندک و قدرت کم تجزیه و تحلیل، به لشکری بی‌سلاح می‌مانند که در برابر انواع پیام‌های رسانه‌ای، صرفاً جذابیت‌های کودکانه را ملاک اقبال یا عدم اقبال به تولیدات رسانه‌ای قرار می‌دهند؛ از این‌روی، از دیگر مخاطبان آسیب‌پذیرتر هستند و آموزش سواد رسانه‌ای به آن‌ها در اولویت بالایی قرار دارد. چرا که کودکان بسیاری از آداب و رسومی را که در رسانه‌ها می‌بینند تقلید می‌کنند و حتی طرز فکر و اعتقادات آن‌ها می‌تواند تحت تأثیر رسانه‌ها شکل پیدا کند؛ به‌عبارت‌دیگر بازنمایی الگوهای سبک زندگی در این برنامه‌ها بر مفهوم‌سازی کودکان از واقعیت تأثیر می‌گذارد و تصویر ذهنی‌شان را از آنچه شایسته یک زندگی مطلوب است، شکل می‌دهد. به‌علاوه تجاربی که انسان در سنین خردسالی از محیط اطراف خود کسب می‌کند، نقش سازنده‌ای در پی‌ریزی جهان‌بینی او دارد [۷]. در واقع دانش‌آموزان دوره ابتدایی به‌واسطه وجود تلویزیون، اینترنت و سایر رسانه‌ها تحت تأثیر مسائلی قرار می‌گیرند که بیشتر مختص بزرگسالان است؛ از این‌روی می‌توان گفت رسانه‌ها در جامعه‌پذیر کردن آن‌ها نقش بسزایی دارد و جهان واقعی و روزمره با جهان رسانه‌ای برای آنان فرقی نمی‌کند [۱، ۸].

در سال‌های اخیر چارچوب‌های آموزش سواد رسانه‌ای در مدارس مورد انتقاد واقع شده است [۹، ۱۰]. حال موضوع مهمی که در این بین وجود دارد این مهم است که برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای با چه ویژگی‌ها و معیارهایی باید طراحی شود که قابلیت اثربخشی داشته باشد. با مروری بر پژوهش‌های انجام شده در ذیل این مفهوم، مدل‌های گوناگونی ارائه شده است که از آن جمله می‌توان به الگوی عملیاتی آموزش سواد رسانه‌ای برای کودکان اشاره نمود؛ طرحی مرکب از سه مرحله بلندخوانی در سنین پیش‌دبستانی، آموزش فلسفه ورزی به

و شامل شدن، پژوهش‌هایی که از مرحله ارزیابی عبور و شایسته ورود به پژوهش شدند مورد مطالعه کامل قرار گرفت.

پس از انتخاب پژوهش‌های مناسب، جهت استخراج اطلاعات از پژوهش‌ها و تحلیل و ترکیب یافته‌ها، از روش تحلیل محتوا به شیوه کدگذاری استفاده شد؛ به این صورت که پس از شناسایی داده‌های حاصل از مطالعه منظم کتابخانه‌ای، کدهای به‌دست‌آمده، حول محورهای مشابه و منسجم دسته‌بندی شد و نهایتاً پس از چندین بار تحلیل و بازبینی، فرآیند یکپارچه‌سازی و شبکه مضامین صورت گرفت. همین‌طور جهت کنترل کیفیت یافته‌ها، علاوه بر استفاده از تکنیک خودبازبینی محقق، از دو نفر از متخصصین حوزه ارتباطات و برنامه درسی جهت کدگذاری مجدد یافته‌ها استفاده گردید.

سپس جهت اعتباریابی برنامه درسی از روش توصیفی-پیمایشی استفاده شد. به این صورت که پس از مشخص شدن ویژگی‌های عناصر برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای در دوره ابتدایی، الگوی برنامه درسی طراحی‌شده حاصل از سنتز پژوهی در اختیار متخصصان برنامه‌ریزی درسی، سواد رسانه‌ای قرار گرفت؛ به این صورت که پرسش‌نامه حاوی ویژگی‌های برنامه درسی به متخصصان ذی‌ربط ارائه و نظرات براساس طیف سه‌بخشی لیکرت «مناسب»، «نیازمند اصلاح» و «نامناسب» جمع‌آوری و براساس نظرات ایشان، الگوی برنامه‌ی درسی اعتبار سنجی شد.

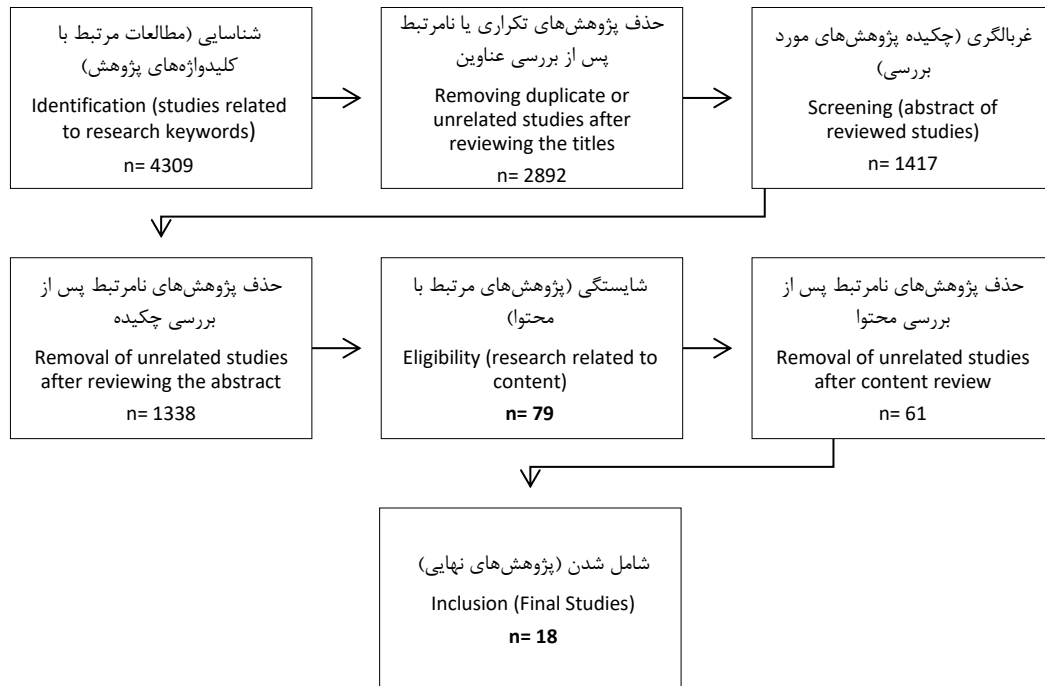
در مرحله بعد، پس از انتخاب بازی‌های رایانه‌ای به‌عنوان رسانه محبوب کودکان، تناسب الگوی اجرایی با الگوی مفهومی با استفاده از تکنیک خودبازبینی محقق و تبادل نظر با پژوهشگران این حوزه، مورد بررسی قرار گرفت و پس از انجام اصلاحاتی بر روی الگوی اجرایی و تأیید تناسب آن با الگوی مفهومی، آموزگاران انتخاب‌شده با شرکت در جلسات هم‌اندیشی که توسط پژوهشگران برگزار شد، تحت آموزش قرار گرفتند.

پس از تأیید تناسب الگوی اجرایی با الگوی مفهومی و آموزش مجریان، جهت بررسی «میزان تأثیر برنامه‌درسی طراحی‌شده بر شایستگی‌های سواد رسانه‌ای دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی» از طرح شبه تجربی پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه آزمایش و گروه گواه استفاده شد. بدین منظور ابتدا از دانش‌آموزان انتخاب‌شده هر دو گروه پیش‌آزمون گرفته شد و سپس با توجه به ویژگی‌های برنامه درسی اعتبارسنجی شده، ده جلسه آموزش (هرجلسه به مدت ۶۰ دقیقه) به دانش‌آموزان گروه آزمایش ارائه شد که موضوع و محتوای آموزشی جلسات در جدول شماره ۱ ذکر شده است. این در حالی بود که در طول این دوره به گروه گواه، آموزشی در رابطه با سواد رسانه‌ای داده نشد و دو هفته پس از اتمام دوره آموزشی، پس‌آزمون سواد رسانه‌ای که موازی با پیش‌آزمون بود، از هر دو گروه به عمل آمد.

طراحی الگویی مؤثر در قالب برنامه درسی قابل‌اجرا مبتنی بر چارچوب‌های نظری و محتوایی آن در دوره دوم ابتدایی از یک‌سو و تأثیر مثبت آموزش سواد رسانه‌ای در انتخاب و استفاده هوشمندانه از رسانه‌ها در بین کودکان [۳۵، ۳۶] از سوی دیگر و همین‌طور تأکید پژوهش‌های مختلف [۱۷، ۲۳، ۲۹، ۳۷، ۳۸، ۳۹] بر استفاده از روش‌های یادگیرنده محور مبتنی بر الگوهای پردازش اطلاعات و یادگیری اجتماعی در آموزش سواد رسانه‌ای، پژوهش حاضر در پی آن است تا براساس نتایج پژوهش‌های انجام شده به این پرسش‌ها پاسخ دهد که برنامه درسی سواد رسانه‌ای دوره دوم ابتدایی در جهت مصرف، نقد، تولید-مصرف کارکردی و تولید-مصرف انتقادی رسانه چه ویژگی‌هایی دارد؟ آیا این ویژگی‌ها از نظر متخصصان اعتبار دارد؟ تأثیر اجرای آن بر شایستگی‌های سواد رسانه‌ای دانش‌آموزان دوره‌ی دوم ابتدایی به چه میزان است؟

روش پژوهش

این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و روش انجام آن به شیوه ترکیبی (کیفی و کمی) است. به‌طوری‌که در تعیین ویژگی‌های عناصر برنامه درسی سواد رسانه‌ای دوره دوم ابتدایی، از روش کیفی سنتز پژوهی (فرا ترکیب کیفی)، در اعتبارسنجی برنامه درسی طراحی‌شده از روش توصیفی-پیمایشی و در بررسی میزان تأثیر اجرای برنامه از طرح شبه تجربی پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه گواه و آزمایش استفاده شده است. در اجرای سنتز پژوهی، از روش هفت مرحله‌ای باروسو و سندلوسکی؛ تنظیم پرسش پژوهش، مطالعه‌ی نظام‌مند ادبیات، انتخاب پژوهش‌های مناسب، استخراج اطلاعات از پژوهش‌ها، تحلیل و ترکیب یافته‌ها، کنترل کیفیت و ارائه یافته‌ها [۴۰] استفاده شد؛ به این صورت که پس از مشخص شدن پرسش اصلی پژوهش، مطالعات مرتبط با حوزه برنامه درسی سواد رسانه‌ای، براساس کلیدواژه‌های «آموزش سواد رسانه‌ای و دوره ابتدایی یا دبستان یا کودکان یا الگو یا برنامه درسی یا کودکان یا دانش‌آموزان» در موتور جستجوی گوگل اسکالر و در پایگاه‌های اطلاعاتی بین‌المللی اسکوپوس، وب‌آو ساینس، ساینس دایرکت و همچنین پایگاه‌های فارسی‌زبان از جمله مگ‌ایران، نورمگز، مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی و پایگاه اطلاعات علمی ایران جمع‌آوری شد که با توجه به شکل ۱ و بر اساس مراحل شناسایی (براساس کلیدواژه‌های مذکور)، غربالگری (براساس مرتبط بودن موضوع کلی)، شایستگی (براساس شاخص‌هایی چون اهداف پژوهش، منطق روش، طرح پژوهش، روش نمونه‌گیری، روش جمع‌آوری داده‌ها، انعکاس‌پذیری، ملاحظات اخلاقی، دقت و تجزیه‌وتحلیل داده‌ها، بیان واضح و روشن یافته‌ها و ارزش پژوهش)

شکل ۱: مراحل شناسایی، غربالگری، شایستگی و شامل شدن پژوهش‌ها
Fig. 1: Steps of identification, screening, eligibility and inclusion of studies

جدول ۱: موضوع و محتوای آموزش سواد رسانه‌ای
Table 1: Topic and content of media literacy education

جلسه Session	موضوع Topic	محرک آموزشی instructional Stimuli	اقدامات مداخله‌ای Intervention proceedings
1	آشنایی با انواع بازی‌های رایانه‌ای و درک تأثیرات مثبت و منفی آن‌ها Understanding different types of digital games and their positive and negative impacts	سؤال انتخابی: بازی‌های رایانه‌ای مثل... هستند. Selected Question: digital games include ...	بحث در خصوص مفهوم بازی‌های رایانه‌ای، ساختارها، گونه‌ها و قالب‌های آن، کارکردهای مثبت و منفی بازی‌های رایانه‌ای در زندگی فردی و اجتماعی Discussing the concept of digital games, their structures, types, formats, and positive and negative functions in individual and social life
2	آشنایی با معیارهای انتخاب بازی‌های رایانه‌ای و نظام رده‌بندی سنی بازی‌های رایانه‌ای Understanding the criteria involved in digital game selection and the age classification system for digital games	پویانمایی انتخابی: اسرا Selected Animated Video: Asra	هدایت مصرف دانش‌آموزان در جهت توجه به نظام رده‌بندی سنی بازی‌های رایانه‌ای، پرسشگری و پژوهش در خصوص تناسب بازی‌های رایانه‌ای با توجه به علایق و نیازهای سنی، جنسی و ... Guiding students' consumption in the direction of the age classification system for digital games; Questioning and examining the suitability of digital games in terms of interests and age- and gender-related needs.
3	ارتقای مهارت خودتنظیمی در نحوه استفاده از بازی‌های رایانه‌ای Enhancing self-regulation skills in using digital games	پویانمایی انتخابی: همسایه‌ها Selected Animated Video: The Neighbors	بحث در خصوص برنامه‌ریزی شخصی (زمان، مقدار، مکان و هزینه) استفاده از بازی‌های رایانه‌ای Discussing personal planning (time, amount, location, and cost) of using digital games
4	پرورش شایستگی‌های لازم جهت مواجهه‌ی انتقادی با بازی‌های رایانه‌ای Developing necessary skills for the critical encounter with digital games	پویانمایی انتخابی: تأثیر بازی‌ها Selected Animated Video: Impact of Games	بحث در خصوص تأثیر بازی‌های رایانه‌ای بر اخلاق، شخصیت و رفتار فرد Discussing the effect of digital games on an individual's morals, personality, and behavior
5	پرورش شایستگی‌های لازم جهت مواجهه انتقادی با بازی‌های رایانه‌ای Developing necessary skills for the critical encounter with digital games	بازی انتخابی: نمایش فیلم/انجام بازی... Selected Game: Screening movies/Playing ... game	نقد و ارزیابی یکی از بازی‌های پرطرفدار و موردعلاقه دانش‌آموزان کلاس از نظر مسائل فنی (تصویر، موسیقی، کلیشه‌سازی و...) و ملاحظات محتوایی (اخلاقی، سیاسی-اجتماعی و...) Reviewing and evaluating a popular digital game among the students in terms of technical points (image, music, stereotyping, etc.) and content considerations (moral, political, social, etc.)
6	پرورش شایستگی‌های لازم جهت مواجهه انتقادی با بازی‌های رایانه‌ای Developing necessary skills for critical exposure to digital games	بازی انتخابی: نمایش فیلم/انجام بازی... Selected Game: Screening movies/Playing ... game	نقد و ارزیابی یکی از بازی‌های پرطرفدار و موردعلاقه دانش‌آموزان کلاس از نظر مسائل فنی (تصویر، موسیقی، کلیشه‌سازی و...) و ملاحظات محتوایی (اخلاقی، سیاسی-اجتماعی و...) Reviewing and evaluating a popular digital game among the students in terms of technical points (image, music, stereotyping, etc.) and content considerations (moral, political, social, etc.)

جلسه Session	موضوع Topic	محرک آموزشی Instructional Stimuli	اقدامات مداخله‌ای Intervention proceedings
7	پرورش مهارت‌های کاربردی در تعامل با بازی‌های رایانه‌ای Developing functional prosuming skills in digital games	پویانمایی دانلود اپلیکیشن از فروشگاه‌های معتبر An animated video on downloading applications from reliable stores	Reviewing and evaluating a popular digital game among the students in terms of technical points (image, music, stereotyping, etc.) and content considerations (moral, political, social, etc.) بحث در خصوص اهمیت و چگونگی جستجو، بارگیری، نصب و ارائه بازخورد بازی‌های رایانه‌ای در اپلیکیشن‌های مختلف و... Discussing the importance and way of searching for, downloading, installing, and providing feedback on digital games in various applications
8	آشنایی با دانش‌ها و مهارت‌های لازم در خصوص ساخت بازی‌های رایانه‌ای Understanding the necessary knowledge and skills involved in developing digital games	سؤال انتخابی: برای ساخت بازی‌های رایانه‌ای به چه علوم و مهارت‌هایی نیاز داریم؟ Selected Question: What sciences and skills are needed for developing digital games?	تشویق و هدایت دانش‌آموزان به منظور آشنایی فنون قصه‌پردازی و نرم‌افزارهای گوناگون کامپیوتری و ساخت بازی‌های رایانه‌ای در قالب‌های آماده به‌ویژه اسکرچ Encouraging and guiding students toward an understanding of storytelling techniques, various computer software applications, and digital game development in ready-made formats. especially Scratch
9	پرورش تفکر خلاق در جهت تولید بازی‌های رایانه‌ای Fostering creative thinking for digital game development	پویانمایی انتخابی: بچرخ تا بچرخیم Selected Animated Video: Turn around to spin	ایده پردازی در خصوص خلق بازی‌های رایانه‌ای با نگرش انتقادی-اجتماعی Generating ideas on digital game development with a socio-critical attitude
10	پرورش تفکر خودآگاهانه در مواجهه با بازی‌های رایانه‌ای Fostering self-conscious thinking for exposure to digital games	تصویر انتخابی: سطوح سواد رسانه‌ای Selected Image: Media literacy levels	جمع‌بندی: بحث در خصوص سطوح سواد در مواجهه با بازی‌های رایانه‌ای، جایگاه و مسیر خویش برای رسیدن به سطح تولیدکننده منتقد Summary: Discussing literacy levels when exposed to digital games; one's position and the path toward reaching the critical developer level

لازم به ذکر است در گروه گواه از روش حلقه کندوکاو و پرسشگری استفاده شد. در این روش، دانش‌آموزان به صورت حلقه، گرداگرد تسهیلگر نشسته و در خصوص هریک از محرک‌های آموزشی به شیوه حلقه کندوکاو فلسفی به بحث و تبادل آراء می‌پرداختند. در واقع شیوه کار به این ترتیب بود که در هر جلسه یکی از محرک‌های آموزشی ارائه می‌شد و پس از آن از دانش‌آموزان درخواست می‌شد که سؤالات ذهنی خود را در خصوص محرک ارائه شده به صورت فردی یا گروه‌های دو و سه نفره بیان کنند. سؤالات به نام شخص یا گروه روی تخته یادداشت شده و پس از دسته‌بندی، سؤالات مشترک در قالب یک سؤال مطرح می‌شد. سپس با استفاده از روش رأی‌گیری، سؤالات اولویت‌بندی و به ترتیب اهمیت که برای دانش‌آموزان داشت، مورد بحث و گفت‌وگو قرار می‌گرفت. ایده‌های کلیدی برای دانش‌آموزان به نام آن‌ها یادداشت می‌شد و تسهیلگر تبادل آراء و نظرات را میان دانش‌آموزان تسهیل و تشویق می‌نمود.

از آنجا که این پژوهش ترکیبی بود؛ داده‌های آن از مجراهای گوناگون به دست آمده‌اند؛ لذا جامعه آماری این پژوهش را سه گروه تشکیل دادند. الف) در بخش فرا تحلیل جامعه آماری شامل پژوهش‌های انتشار یافته در حوزه آموزش سواد رسانه‌ای در پایگاه‌های علمی معتبر داخلی و خارجی بود که از این تعداد، ۱۸ سند مرتبط در حوزه سواد رسانه‌ای به صورت هدفمند، به عنوان نمونه انتخاب شدند.

ب) در بخش اعتبارسنجی اولیه طرح نیز، ۱۵ نفر از متخصصان علوم ارتباطات و سواد رسانه‌ای در دانشگاه‌ها و مرکز پژوهشی، پژوهشگران رشته برنامه‌ریزی درسی و افراد شاغل در مؤسسات سیاست‌گذاری و حوزه ستادی وزارت آموزش و پرورش به صورت هدفمند (با معیار تخصص و تجربه در زمینه‌های مذکور) از جامعه آماری مدرسان و متخصصان برنامه‌ریزی درسی حوزه‌های سواد رسانه‌ای به عنوان نمونه انتخاب شدند.

ج) در بخش کمی جامعه آماری شامل دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی شهر همدان در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای ۲ کلاس و در مجموع ۶۳ دانش‌آموز دختر پایه ششم به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند که با توجه به نتایج پیش‌آزمون، دانش‌آموزان دو کلاس به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و گواه قرار گرفتند. در این پژوهش جهت افزایش اعتبار یافته‌های پژوهش و سه‌سویه‌سازی از ابزارهای زیر استفاده شد.

الف) در مرحله فرا تحلیل با استفاده از ابزار CASP (براساس شاخص‌هایی چون اهداف پژوهش، منطق روش، طرح پژوهش، روش نمونه‌گیری، روش جمع‌آوری داده‌ها، انعکاس‌پذیری، ملاحظات اخلاقی، دقت و تجزیه و تحلیل داده‌ها، بیان واضح و روشن یافته‌ها و ارزش پژوهش)، مناسب‌ترین واحدهای مطالعاتی انتخاب شدند.

ب) در بخش اعتبارسنجی طرح نیز از پرسش‌نامه محقق ساخته استفاده شد؛ به این صورت که برنامه درسی طراحی شده با استفاده از پرسش‌نامه حاوی ویژگی‌های برنامه درسی، به متخصصان ذی‌ربط ارائه و نظرات اصلاحی اخذ و میزان تناسب براساس پنج عنصر برنامه درسی شامل مبانی، اهداف، محتوا، روش‌های تدریس و روش‌های ارزشیابی بررسی شد.

ج) در بخش کمی جامعه آماری شامل دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی شهر همدان در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای ۲ کلاس و در مجموع ۶۳ دانش‌آموز دختر پایه ششم به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند که با توجه به نتایج پیش‌آزمون، دانش‌آموزان دو کلاس به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و گواه قرار گرفتند. در این پژوهش جهت افزایش اعتبار یافته‌های پژوهش و سه‌سویه‌سازی از ابزارهای زیر استفاده شد.

الف) در بخش فرا تحلیل جامعه آماری شامل پژوهش‌های انتشار یافته در حوزه آموزش سواد رسانه‌ای در پایگاه‌های علمی معتبر داخلی و خارجی بود که از این تعداد، ۱۸ سند مرتبط در حوزه سواد رسانه‌ای به صورت هدفمند، به عنوان نمونه انتخاب شدند.

ب) در بخش اعتبارسنجی اولیه طرح نیز، ۱۵ نفر از متخصصان علوم ارتباطات و سواد رسانه‌ای در دانشگاه‌ها و مرکز پژوهشی، پژوهشگران

بر مبنای اطلاعات حاصل از تحلیل محتوای منابع در جدول ۲، که مربوط به مبانی و عناصر برنامه درسی سواد رسانه‌ای است، کدهای استخراج شده نشان می‌دهند که رویکرد انتقادی، سواد رسانه‌ای انتقادی، سواد رسانه‌ای شناختی و سواد رسانه‌ای جدید به عنوان مبانی برنامه درسی سواد رسانه‌ای دوره دوم ابتدایی هستند. همچنین ۳ کد استخراج شده در عنصر هدف، ویژگی‌های هدف برنامه درسی سواد رسانه‌ای در دوره دوم ابتدایی را تشکیل می‌دهند. با توجه به کدهای استخراج شده مشخص می‌شود پرورش انواع تفکر مراقبتی، انتقادی و خلاقانه، ویژگی‌های عنصر محتوا در برنامه درسی سواد رسانه‌ای دوره دوم ابتدایی است. ویژگی‌های اهداف را با توجه به سطوح سواد رسانه‌ای یعنی کسب و ارتقای شاخص‌های مصرف رسانه‌ای، کسب و ارتقای شاخص‌های سواد رسانه‌ای انتقادی و همچنین کسب و ارتقاء شاخص‌های تولید پیام‌های رسانه‌ای نیز ذکر کرد.

همین‌طور ۴ کد استخراج شده در عنصر محتوا، ویژگی‌های محتوای برنامه درسی سواد رسانه‌ای دوره دوم ابتدایی را تشکیل می‌دهند. با توجه به کدهای استخراج شده مشخص می‌شود توجه به ابعاد شناختی، احساسی، زیبایی‌شناختی و اخلاقی، تجارب زیسته دانش‌آموزان در مواجهه با رسانه‌های مختلف، مؤلفه‌های مورد تأکید در نظریه‌های سواد رسانه‌ای و تلفیق با سایر دروس از ویژگی‌های عنصر محتوا در برنامه درسی سواد رسانه‌ای دوره دوم ابتدایی است.

همچنین بر مبنای اطلاعات حاصل از تحلیل محتوای مربوط به روش‌های یاددهی-یادگیری برنامه درسی سواد رسانه‌ای، ۴ کد استخراج شده، ویژگی روش یاددهی-یادگیری را شامل می‌شوند؛ بحث و مشارکت در حلقه‌های کندوکاو کلاسی، پژوهش محوری، مبتنی بودن بر الگوهای شخصی (فردی) و همچنین بهره‌گیری از روش‌های تلفیقی از ویژگی‌های اصلی عنصر روش‌های یاددهی-یادگیری در برنامه درسی سواد رسانه‌ای دوره‌ی دوم ابتدایی است.

۶ کد استخراج شده از تحلیل محتوای منابع در جدول ۲ که مربوط به ارزشیابی برنامه درسی سواد رسانه‌ای است بر بحث و گفت‌گو، توجه به ابعاد مختلف شناختی، عاطفی و رفتاری، استفاده از ابزارهای مختلف ارزشیابی و همچنین خودارزیابی فراشناختی، به عنوان ویژگی‌های اصلی عنصر ارزشیابی در برنامه درسی سواد رسانه‌ای در دوره دوم ابتدایی اشاره دارد.

پس از مشخص شدن ویژگی‌های برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای در دوره دوم ابتدایی، جهت اعتبارسنجی آن، نخست پرسش‌نامه‌ای حاوی ویژگی‌های الگوی برنامه درسی طراحی شده در اختیار متخصصان این حوزه قرار گرفت و نظرات براساس طیف سه‌بخشی لیکرت «مناسب»، «نیازمند اصلاح» و «نامناسب» جمع‌آوری شد که نتیجه ارزشیابی ایشان به برنامه درسی سواد رسانه‌ای دوره دوم ابتدایی با استفاده از ضریب CVR در جدول ۳ آورده شده است.

در بخش کمی جهت جمع‌آوری داده‌ها و سنجش ابعاد صلاحیت‌های رسانه‌ای دانش‌آموزان گروه‌های آزمایش و کنترل، از ابزار محقق ساخته استفاده شد؛ به این صورت که قبل از اجرای بخش تجربی پژوهش و پس از مطالعه ادبیات نظری مربوط به شاخص‌های سواد رسانه‌ای، پرسش‌نامه‌ای ۳۶ گویه‌ای در سطح اندازه‌گیری ترتیبی و براساس مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت (با اختصاص نمرات ۱ تا ۵)، در سه بخش آزمون عملکردی (ارزشیابی میزان کاربست دانش و مهارت در موقعیت‌های عمل یا شبیه‌سازی شده توسط معلم)، والد سنجی (ارزیابی عملکرد و فعالیت‌های یادگیری دانش‌آموز توسط والدین) و خود سنجی (ارزیابی عملکرد و فعالیت‌های یادگیری توسط خود دانش‌آموز) جهت سنجش چهار سطح مصرف کارکردی (خرده آزمون‌های مهارت استفاده و فهم)، مصرف انتقادی (خرده آزمون‌های تحلیل، ترکیب و ارزشیابی)، تولید-مصرف کارکردی (خرده آزمون‌های مهارت تولید-مصرف، طراحی و تولید، انتشار) و تولید-مصرف انتقادی (آزمون‌های مشارکت و خلق) تدوین گردید. جهت سنجش روایی محتوای ابزار صلاحیت‌های رسانه‌ای دانش‌آموزان از ضریب نسبی روایی محتوا (CVR) و شاخص روایی محتوا (CVI) استفاده شد که با توجه به نظر ۱۵ نفر از متخصصان آموزش سواد رسانه‌ای (دارای مدرک دکتری در رشته‌های علوم تربیتی و ارتباطات که حداقل دو مقاله‌ی علمی پژوهشی در زمینه مذکور دارند) ۰/۷۳ و ۰/۹۰ برآورد شد. همچنین پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۴ به دست آمد.

جهت اطمینان از نحوه کدگذاری‌ها در بخش طراحی الگو (تجزیه و تحلیل داده‌ها جهت استخراج اطلاعات از پژوهش‌ها و تحلیل و ترکیب یافته‌ها در تعیین ویژگی‌های برنامه درسی)، از ضریب کاپای کوهن استفاده شد که میزان توافق بین ارزیابان ۰/۷۴ برآورد شد که نشان‌دهنده ۷۴ درصد توافق بین ارزیابان (دو نفر از متخصصین حوزه ارتباطات و برنامه درسی) در کدگذاری داده‌ها بود. سپس در مرحله دوم برای ارزیابی داده‌های حاصل از نظرخواهی جهت اعتبارسنجی برنامه درسی، از ضریب لاوشه استفاده گردید. در مرحله سوم تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از آزمون‌های محقق ساخته، با توجه به غیر نرمال بودن توزیع داده‌ها در پیش‌آزمون و پس‌آزمون، با استفاده از آزمون مان-ویتنی انجام گرفت.

نتایج و بحث

جهت مشخص شدن ویژگی‌های عناصر برنامه درسی سواد رسانه‌ای به تفکیک مبانی، اهداف، محتوا، روش‌های یاددهی-یادگیری و شیوه‌های ارزشیابی استخراج و در جدول ۲ بیان شد. در این مرحله، برای مشخص شدن هر کد محوری، کدهای بازی که در مرحله اول استخراج شد در کنار هم قرار گرفتند و آن‌هایی که شبیه به هم بودند، دسته‌بندی شدند. آنگاه با کد محوری که بیانگر مفهوم آن‌ها بود، نام‌گذاری شدند. سپس کدهای محوری هم‌جنس در عناصر مختلف برنامه درسی (کدهای انتخابی) قرار گرفتند.

جدول ۲: ویژگی‌های عناصر آموزش سواد رسانه‌ای در دوره دوم ابتدایی (کدگذاری داده‌های کیفی)

Table 2: Characteristics of the elements of media literacy education in the second Primary (qualitative data coding)

منابع Sources	کدهای باز Open coding	کدهای محوری (ویژگی‌ها) Axial coding (characteristics)	کدهای انتخابی (عناصر) Selective coding (Elements)
[۴۵، ۴۱، ۳۰، ۸، ۲]	رویکرد تفکر انتقادی Critical thinking approach تفکر انتقادی Critical thinking رویکرد انتقادی critical approach	مبتنی بر رویکرد انتقادی Based on critical approach	مبانی Basics
[۲۳، ۱۷، ۱۱، ۹] [۴۴، ۲۸، ۲۵، ۲۴]	تفکر انتقادی Critical thinking سواد رسانه‌ای انتقادی Critical media literacy سواد رسانه‌ای تامن Thoman media literacy سواد رسانه‌ای انتقادی Critical media literacy الگوی انجمن ملی آموزش سواد رسانه‌ای آمریکا Model of the National Media Literacy Education Association of America	مبتنی بر سواد رسانه‌ای شناختی Based on cognitive media literacy مبتنی بر سواد رسانه‌ای جدید Based on new media literacy	
[۳۰، ۲۸، ۱۱]	رویکرد سواد رسانه‌ای شناختی Cognitive media literacy approach ابعاد سواد رسانه‌ای شناختی Dimensions of cognitive media literacy	مبتنی بر سواد رسانه‌ای شناختی Based on cognitive media literacy	
[۴، ۹]	تفکر انتقادی Critical thinking مدل سواد رسانه‌ای هابز Hobbs' model of media literacy الگوی آموزش سواد رسانه‌ای جدید New media literacy education model	مبتنی بر سواد رسانه‌ای جدید Based on new media literacy	
[۲۸، ۲۶، ۲۳، ۱۷] [۴۳، ۳۷، ۲۹]	تفکر انتقادی Critical thinking پداگوژی والدورف، یادگیری عاطفی-اجتماعی Waldorf pedagogy, social-emotional learning برنامه فیک P4C Curriculum برساخت‌گرایی constructivism مدل یادگیری تجربی کلب Kolb's experiential learning model رویکردهای نوین آموزشی (فیک) New educational approaches (P4C) مبتنی بر نظرات ویگوتسکی (گفت‌وگویی شخص آموزش‌دهنده و یادگیرنده) based on Vygotsky's comments (a dialogue between the teacher and the learner)	مبتنی بر مبانی فلسفه برای کودکان Based on the basics of philosophy for children	
[۱۷، ۱۱، ۹، ۴، ۸، ۲] [۲۸، ۲۶، ۲۵، ۲۴، ۲۳] [۴۴، ۴۱، ۳۰، ۲۹] [۴۵]	ایجاد تأمل شکاکانه و تحریک تفکر انتقادی در مورد مفاهیم کلیدی مربوط به خشونت رسانه‌ای و کلیشه‌های جنسیتی Creating critical reflection and stimulating critical thinking about key concepts related to media violence and gender stereotypes تقویت مهارت‌های اجتماعی، انگیزشی، عاطفی و اجتماعی-شناختی در سواد رسانه‌ای انتقادی Strengthening social, motivational, emotional and socio-cognitive skills in critical media literacy پرورش مهارت‌های نقد اخبار در عصر دیجیتال Cultivating news criticism skills in the digital age تجزیه و تحلیل پیام‌های رسانه‌ای Analysis of media messages ارتقای تفکر انتقادی در استفاده از رسانه‌ها Promotion of critical thinking in the use of media نقد و بازخورد دادن به پیام‌های رسانه‌ای Criticizing and giving feedback to media messages	کسب و ارتقای شاخص‌های سواد رسانه‌ای انتقادی (پرورش تفکر انتقادی) Acquisition and promotion indicators of critical media literacy (fostering critical thinking)	اهداف Targets

منابع Sources	کدهای باز Open coding	کدهای محوری (ویژگی‌ها) Axial coding (characteristics)	کدهای انتخابی (عناصر) Selective coding (Elements)
[۴۳] ۰۲۸، ۰۲۵، ۰۲۶، ۰۲۳، ۰۴	رشد مهارت‌های استدلال استقرائی، استدلال قیاسی و تحلیل مشاهده‌ای پیام‌های رسانه‌ای Developing the skills of inductive reasoning, deductive reasoning and observational analysis of media messages		
	ارتقای انگیزه‌های جستجوی اطلاعات، دانش رسانه‌ای و مهارت‌های تجزیه و تحلیل پیام رسانه‌ای Improving information-seeking motivations, media knowledge, and media message analysis skills		
	پرورش شایستگی‌های تولید-مصرف انتقادی Cultivating critical prosuming competencies	کسب و ارتقاء شاخص‌های تولید پیام رسانه‌ای (پرورش تفکر خلاقانه) Acquisition and promotion indicators of producing media messages (fostering creative thinking)	
	خلاقیت و مشارکت در فضای رسانه‌ای Creativity and participation in the media space		
	ارتقای توانایی تولید و ارسال پیام‌های رسانه‌ای Improving the ability to produce and send media messages		
	آشنایی با مهارت‌های تولید رسانه‌ای Familiarity with media production skills		
	ارتقای مهارت‌های مختلف کار با رسانه‌ها Improving different skills of working with media		
	رشد مهارت‌های فرضیه‌سازی Developing hypothesizing skills		
	بهبود توانایی‌های دانش‌آموزان برای نشان دادن ایده‌های خود و برقراری ارتباط با دیگران Improve students' abilities to express their ideas and communicate with others		
	[۴۳] ۰۲۵، ۰۲۴، ۰۲۳، ۰۱، ۰۲۸	آموزش حقیقت، دروغ و دقت در عصر دیجیتال Teaching truth, lies, and accuracy in the digital age	کسب و ارتقاء شاخص‌های مصرف رسانه‌ای (پرورش تفکر مراقبتی) Acquisition and promotion of media consumption indicators (fostering caring thinking)
ایجاد انتظام و امنیت اجتماعی در سایه شفافیت‌سازی Creating order and social security in the shadow of transparency			
رمزگشایی از پیام Decoding the message			
ترمیم بافت هویتی Restoration of the identity fabric			
ارتقای مهارت‌های استفاده از رسانه (استفاده هوشمندانه و خردمندانه از رسانه) Improving media usage skills (intelligent and wise use of media)			
آشنایی با مبانی مفهومی رسانه Getting to know the conceptual basics of media			
رشد مهارت‌های اعتمادپذیری Developing trustworthiness skills			
کسب و ارتقای معیارهای سواد رسانه‌ای Acquiring and improving media literacy standards			
ایجاد نگرشی بازاندیشانه و مسئولانه به متون رسانه‌ای در جهت قضاوت دقیق‌تر آن‌ها در امور Creating a re-thinking and responsible attitude towards media texts in order to judge them more accurately in matters			
صیانت از سبک زندگی ایرانی-اسلامی Protection of Iranian-Islamic lifestyle			
[۴۳] ۰۳۷، ۰۳۰، ۰۴	حفظ نظام سیاسی Maintaining the political system		محتوا Content
	توجه به ابعاد احساسی و تخیل attention to emotional dimensions and imagination	توجه به حیطه‌های مختلف سواد رسانه‌ای Attention to different areas of media literacy	
	توجه به حیطه‌های حسی، شناختی (ادراکی)، زیبایی‌شناختی و اخلاقی Attention to sensory, cognitive (perception), cognitive beauty and moral fields		
	توجه متعادل بر جنبه‌های اخلاقی و شناختی سواد رسانه‌ای Balanced attention on moral and cognitive aspects of media literacy		
[۴۵] ۰۲۶، ۰۲۹، ۰۲۴	خشونت در رسانه‌ها، برجسب‌ها و رتبه‌بندی رسانه‌ها، آزار و اذیت آنلاین Violence in the media, media labels and ratings, online harassment	توجه به تجارب زیسته دانش‌آموزان در مواجهه با رسانه‌های مختلف Attention to students' lived experiences in dealing with different media	
	رسانه‌های مختلف (انیمیشن، کاریکاتور، فیلم تبلیغاتی و...) با تأکید بر نظریه‌های ارتباطی Different media (animation, cartoon, promotional film, etc.) with emphasis on communication theories		

منابع Sources	کدهای باز Open coding	کدهای محوری (ویژگی‌ها) Axial coding (characteristics)	کدهای انتخابی (عناصر) Selective coding (Elements)
	Different media (animation, caricature, advertising film, etc.) with emphasis on communication theories انیمیشن‌هایی با محتوای تفکر برانگیز Animations with thought-provoking content داستان، گیم‌ها و انیمیشن‌های محبوب کودکان popular children's Stories, games and animations انتخابی از رسانه‌های مختلف با توجه به تجارب شخصی هر دانش‌آموز (با تمرکز بر خشونت رسانه‌ای و کلیشه‌های جنسیتی) A selection of different media according to the personal experiences of (each student (with a focus on media violence and gender stereotypes فیلم‌های تبلیغاتی Advertising films اولویت داشتن شناخت پایگاه‌های اینترنتی در کنار توجه به سایر رسانه‌ها Prioritizing knowledge of internet sites along with paying attention to other media مفاهیم مربوط به نقش‌های جنسیتی و قلدری در رسانه‌های مورد علاقه دانش‌آموزان Concepts related to gender roles and bullying in students' favorite media	attention to students' lived experiences in facing different media	
[۴۴، ۲۵، ۸، ۴]	گزارش یا داستان واحد Unit report or story تلفیق با برنامه‌درسی زبان انگلیسی Integration with the English language curriculum مجموعه آموزشی دوران ما (شناخت مسائل دینی و سیاسی عصر جدید) The educational collection of our era (knowing the religious and political (issues of the new era نمایشگاه محتوای رسانه‌ای Media content exhibition تأکید بر درهم تنیدگی و بین‌رشته‌ای محتوای آموزش سواد رسانه‌ای Emphasis on intertwining and interdisciplinary content of media literacy education	تلفیق با سایر حوزه‌های برنامه درسی Integration with other curriculum areas	
[۲۸، ۲۶، ۲۵، ۲۳، ۹] [۴۳، ۴۱، ۳۰]	تأکید بر چگونگی دسترسی، طبقه‌بندی، مصرف و انتقاد در رسانه‌های خبری Emphasis on how to access, classify, consume and criticize in news media توجه به ۴ مؤلفه دسترسی، تحلیل، ارزیابی و ایجاد محتوا Attention to the 4 components of access, analysis, evaluation and content creation بر اساس سه شاخص یادگیری مفهوم بازنمایی، خود کارآمدی و بازاندیشی و در دو سطح نظری و عملی Based on three indicators of learning the concept of representation, self-efficacy and rethinking and at two theoretical and practical levels توجه به ۵ مفهوم عدم شفافیت، زبان، رمزگشایی مخاطب، بازنمایی و انگیزه Attention to the 5 concepts of lack of transparency, language, deciphering the audience, representation and motivation توجه به هدف، قالب، محتوا و تولید رسانه‌ای Attention to the purpose, format, content and media production	مبتنی بر مؤلفه‌های مورد تأکید در نظریه‌های سواد رسانه‌ای Based on the components emphasized in media literacy theories	
[۲۸، ۲۶، ۱۷، ۱۱، ۲] [۴۵، ۴۱، ۲۹]	مباحثه محوری Central discussion مکالمه‌های انتقادی باز Open critical conversations ایجاد گفت‌وگوهایی درباره رسانه‌های خبری Creating conversations about news media مبتنی بر گفت‌وگو و تشکیل حلقه کندوکاو Based on dialogue and the formation community of inquiry از یک‌سویه به چند سویه - از تک‌گویی به گفتگویی From one way to many ways - from monologue to conversation مشارکت در حلقه‌های کندوکاو Participation in community of inquiry اجتماع پژوهشی community of inquiry تشویق دانش‌آموزان به مشارکت در بحث‌هایی که	مبتنی بر بحث و مشارکت در حلقه‌های کندوکاو Based on discussion and participation in community of inquiry	روش‌های یاددهی - یادگیری Teaching-learning methods

منابع Sources	کدهای باز Open coding	کدهای محوری (ویژگی‌ها) Axial coding (characteristics)	کدهای انتخابی (عناصر) Selective coding (Elements)
	شامل تجارب شخصی دانش‌آموزان با رسانه‌ها و نقد آن‌هاست Encourage students to participate in discussions that include students' personal experiences with the media and criticize them سبک آموزشی بازاندیشانه، گفت‌وگو محور و مبتنی بر حلقه کندوکاو Rethinking teaching style, conversation-oriented and based on the community of inquiry مشارکت در حلقه کندوکاو و گفت‌وگو با حضور معلم در نقش تسهیلگر Participation in the community of inquiry and dialogue with the presence of the teacher in the role of facilitator		
[۴۳، ۳۷]	پداگوژی والدورف Waldorf pedagogy ادغام ابعاد احساسی و تخیل در فرآیند آموزش Integration of emotional and imaginative dimensions in the education process مدل یادگیری تجربی کلب Kolb's experiential learning model تسهیلگری و هدایت با استفاده از اسلایدهای پاورپوینت Facilitation and guidance using PowerPoint slides	مبتنی بر الگوهای شخصی (فردی) Based on personal (individual) patterns	
[۴۴، ۲۴]	مدل یادگیری مبتنی بر پروژه Project-based learning model پژوهش محور Research oriented توجه به تفکر انتقادی، فعالیت‌های پژوهشی در جهت تقویت قدرت استدلال فردی و خوداتکایی Attention to critical thinking, research activities to strengthen the power of individual reasoning and self-reliance	پژوهش محوری Central research	
[۳۰، ۸، ۴]	سخنرانی، کارگاه آموزشی، نقد فیلم، بازدید از مراکز رسانه‌ای، مطالعه موردی، تحلیل کارگردانان رسانه، مقایسه تطبیقی عملکرد رسانه‌ها، بیان خلاق، کنفرانس، پرسش و پاسخ و ایفای نقش یا نمایش Lectures, educational workshops, film reviews, visits to media centers, case studies, analysis of media directors, comparative comparison of media performance, creative expression, conference, question and answer, and role playing or drama ادغام با برنامه درسی زبان انگلیسی Integration with the English curriculum توجه به نقش تسهیل‌کنندگی معلم، مشارکت فعال دانش‌آموزان، کلاس‌های کارگاهی و تنوع استفاده از وسایل کمک‌آموزشی Attention to the role of teacher facilitation, active participation of students, workshop classes and the variety of use of teaching aids	تلفیق روشی و محتوایی Integrating method and content	
[۴۱، ۲۹، ۱۷، ۹، ۸]	مباحثه محوری Central discussion گفت‌وگو محوری Central dialogue بحث و گفت‌وگو در خصوص سؤالات ذهنی هر دانش‌آموز یا گروه Discussing the mental questions of each student or group توجه به ابعاد عاطفی، اجتماعی و شناختی Attention to emotional, social and cognitive dimensions خودارزیایی فراشناختی با تأکید به سه حوزه شناختی، عاطفی و رفتاری Metacognitive self-evaluation with emphasis on all three cognitive, emotional and behavioral domains	مبتنی بر بحث و گفت‌وگو Based on discussion	شیوه‌های ارزشیابی Evaluation methods
[۴۵، ۳۷، ۲۸]	پروژه محوری Pivotal project ارزیابی‌های مبتنی بر عملکرد Performance-based evaluations کار عملی در کلاس درس Practical assignments in the classroom عملکردی، مشاهده تأملی Functional, reflective observation تولید پروژه و ارائه سخنرانی Project production and presentation	توجه به ابعاد مختلف شناختی، عاطفی و رفتاری Attention to different cognitive, emotional and behavioral dimensions استفاده از آزمون‌های مبتنی بر عملکرد Use of performance-based tests	
[۴۴، ۴۳، ۲۶، ۲۴، ۴]			

منابع Sources	کدهای باز Open coding	کدهای محوری (ویژگی‌ها) Axial coding (characteristics)	کدهای انتخابی (عناصر) Selective coding (Elements)
	تولید پوسترهای مرتبط با تکلیف برنامه‌درسی Producing posters related to curriculum assignments		
[۳۰، ۲]	ارزشیابی تکوینی، آزمون‌های کتبی، آزمون‌های شفاهی، کنفرانس، ارزشیابی پایانی، خودارزیابی، مهارت‌آموزی و کتاب‌باز Formative evaluation, written tests, oral tests, conference, final evaluation, self-evaluation, skill training and open book	استفاده از ابزارهای مختلف ارزشیابی Using different evaluation tools	
	تکالیف نوشتاری باز پاسخ (مستقل برای هر دانش‌آموز) Open Response written assignments (independent for each student)		
	ارزشیابی توصیفی با تأکید بر مشارکت دانش‌آموزان در کلاس درس و تعامل معلم و دانش‌آموزان با یکدیگر Descriptive evaluation with emphasis on student participation in the classroom and teacher and student interaction		
	طراحی اختصاصی تکلیف در جهت تشویق به تفکر مستقل در موضوعات پوشش داده‌شده Special assignment design to encourage independent thinking in the topics covered		
[۲۸، ۴۳، ۲۳، ۱۱، ۸]	کاوش و اکتشاف فردی Individual exploration and discovery	مبتنی بر خودارزیابی فراشناختی Based on metacognitive self-evaluation	
[۴۵]	ادغام تحلیل انتقادی و تجربه رسانه‌ای زیسته در کار عملی کلاس درس Integrating critical analysis and lived media experience into practical classroom assignment		
	خودارزیابی مبتنی بر مشارکت فعالانه سایر دانش‌آموزان در نقد ایده‌ها Self-evaluation based on the active participation of other students in critiquing ideas		
	خودارزیابی فراشناختی با تأکید به هر سه حوزه شناختی، عاطفی و رفتاری Metacognitive self-evaluation with emphasis on all three cognitive, emotional and behavioral domains		
	فراشناختی در طول جلسات و پایان دوره Metacognition during the sessions and at the end of the course		

جدول ۳: اعتبارسنجی ویژگی‌های برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای در دوره دوم ابتدایی از نظر متخصصان

Table 3: Validation of the characteristics of media literacy education curriculum in the second of primary according to experts

نسبت روایی محتوایی CVR	فراوانی			عناصر Elements
	نامناسب Unsuitable	نیازمند اصلاح Needs correction	مناسب Suitable	
0.60	1	2	12	مبانی Basics
0.86	0	1	14	اهداف Targets
0.73	0	2	13	محتوا Content
0.86	0	1	14	روش‌های یاددهی-یادگیری Teaching-learning methods
0.73	0	2	13	شیوه‌های ارزشیابی Evaluation methods
0.75			Mean میانگین	

ابتدایی با توجه به نظر متخصصان برنامه درسی و سواد رسانه‌ای در دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی از اعتبار مناسبی برخوردار است. سپس الگوی تأیید شده از نظر متخصصان، جهت بررسی تأثیر روی شایستگی‌های سواد رسانه‌ای دانش‌آموزان مورد اعتبارسنجی ثانویه قرار گرفت که گزارش مربوط به یافته‌های توصیفی آن در جدول ۴ ارائه شده است.

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد ضریب لاوشه در ویژگی‌های عناصر مبانی (CVR=۰/۶۰)، اهداف (CVR=۰/۸۶)، محتوا (CVR=۰/۷۳)، روش‌های یاددهی-یادگیری (CVR=۰/۸۶) و شیوه‌های ارزشیابی (CVR=۰/۷۳) از حداقل ضریب قابل قبول برای ۱۵ نفر (۰/۴۹) بالاتر است؛ از این جهت می‌توان گفت ویژگی‌های برنامه درسی سواد رسانه‌ای در دوره دوم

نتایج پیش‌آزمون مان‌وینتی در جدول ۵ نشان می‌دهد سطح معنی‌دار به‌دست آمده در سطوح مصرف کارکردی ($P=0/080$ و $Z=-1/748$)، مصرف انتقادی ($P=0/352$ و $Z=-0/930$)، تولید-مصرف کارکردی ($P=0/945$ و $Z=-0/069$)، تولید-مصرف انتقادی ($P=0/203$ و $Z=-0/274$) و همچنین متغیر سواد رسانه‌ای ($P=0/265$ و $Z=-1/114$) بیشتر از مقدار تعیین‌شده است ($P>0/05$) که نشان‌دهنده عدم وجود تفاوت معنی‌دار بین دو گروه در پیش‌آزمون سواد رسانه‌ای است.

همچنین نتایج پس‌آزمون در جدول ۴ نشان می‌دهد که تفاوت بین آزمون سواد رسانه‌ای گروه آزمایش و گواه در سطح اطمینان $0/95$ معنی‌دار است ($P=0/000$ و $Z=-5/939$)؛ از این روی می‌توان گفت برنامه درسی اجرا شده بر شایستگی‌های سواد رسانه‌ای دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی مؤثر است. به عبارت دقیق‌تر با توجه به سطح معنی‌دار به‌دست آمده، مشخص می‌شود که تفاوت آزمون سواد رسانه‌ای دانش‌آموزان گروه آزمایش در سطوح مصرف انتقادی ($P=0/000$ و $Z=-6/468$) تولید-مصرف کارکردی ($P=0/000$ و $Z=-5/600$) و تولید-مصرف انتقادی ($P=0/000$ و $Z=-7/089$) معنی‌دار است؛ ولی سطح معنی‌دار به‌دست آمده در سطح مصرف کارکردی ($P=0/254$ و $Z=-1/164$) بیشتر از مقدار تعیین‌شده است ($P>0/05$) که نشان می‌دهد در این سطح بین گروه گواه و آزمایش تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد در پیش‌آزمون بین میانگین‌های گروه آزمایش و گواه در سطوح مصرف کارکردی ($M=3/23$ ، $SD=0/47$) ($M=3/43$ ، $SD=0/39$) مصرف انتقادی ($M=1/40$ ، $SD=0/74$) ($M=1/98$ ، $SD=0/43$) تولید-مصرف کارکردی ($M=1/46$ ، $SD=0/23$) ($M=2/02$ ، $SD=0/44$) تولید-مصرف انتقادی ($M=1/11$ ، $SD=0/22$) ($M=1/07$ ، $SD=0/21$) و همچنین متغیر سواد رسانه‌ای ($M=1/93$ ، $SD=0/26$) تفاوت کم است.

همین‌طور نتایج پس‌آزمون نشان می‌دهد در سطوح مصرف انتقادی ($M=3/14$ ، $SD=0/74$) ($M=1/60$ ، $SD=0/05$) تولید-مصرف کارکردی ($M=3/01$ ، $SD=0/62$) ($M=2/53$ ، $SD=0/47$) تولید-مصرف انتقادی ($M=3/09$ ، $SD=0/92$) ($M=3/09$ ، $SD=0/92$) و نیز متغیر سواد رسانه‌ای ($M=3/15$ ، $SD=0/62$) ($M=2/14$ ، $SD=0/16$) میانگین گروه آزمایش از گروه گواه بالاتر است؛ ولی در سطح مصرف کارکردی ($M=3/36$ ، $SD=0/47$) ($M=3/29$ ، $SD=0/06$) تفاوت قابل‌ملاحظه‌ای مشاهده نمی‌شود. از این‌رو برای بررسی معناداری تفاوت‌ها، با توجه به نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنوف ($K-S Test=0/129$ و $P<0/05$) مبنی بر غیرنرمال بودن توزیع داده‌ها در پیش‌آزمون و پس‌آزمون، از آزمون مان‌وینتی استفاده شد که گزارش آن در جدول ۵ نشان داده شده است.

جدول ۴: یافته‌های توصیفی سطوح سواد رسانه‌ای در گروه‌های مورد مطالعه

Table 4: Descriptive findings of media literacy levels in the studied groups

گروه گواه Witness group		گروه آزمایش Examination group		گروه		متغیر Variable
انحراف استاندارد (SD)	میانگین Mean	فرآوانی Frequency	انحراف استاندارد (SD)	میانگین Mean	فرآوانی Frequency	
0.39	3.43	31	0.47	3.23	32	پیش‌آزمون Pre-test مصرف کارکردی Functional Consuming
0.24	3.29	31	0.47	3.36	32	پس‌آزمون Post-test
0.23	1.46	31	0.33	1.40	32	پیش‌آزمون Pre-test مصرف انتقادی Critical Consuming
0.24	1.60	31	0.74	3.14	32	پس‌آزمون Post-test
0.44	2.02	31	0.43	1.98	32	پیش‌آزمون Pre-test تولید-مصرف کارکردی Functional Prosuming
0.47	2.53	31	0.62	3.01	32	پس‌آزمون Post-test
0.21	1.07	31	0.22	1.11	32	پیش‌آزمون Pre-test تولید-مصرف انتقادی Critical Prosuming
0.00	1.14	31	0.92	3.09	32	پس‌آزمون Post-test
0.26	2.00	31	0.31	1.93	32	پیش‌آزمون Pre-test سواد رسانه‌ای Media Literacy
0.16	2.14	31	0.62	3.15	32	پس‌آزمون Post-test

جدول ۵: بررسی معناداری تفاوت سطوح سواد رسانه‌ای با آزمون مان-ویتنی

Table 5: Examine the significance of the difference in media literacy levels with the Uman-Whitney test

معناداری Significance	Z	مان-ویتنی Uman-Whitney	متغیر Variable
0.080	-1.748	369.00	پیش‌آزمون Pre-test
0.254	-1.164	411.50	پس‌آزمون Post-test
0.352	-0.930	428.50	پیش‌آزمون Pre-test
0.000	-6.468	26.00	پس‌آزمون Post-test
0.945	-0.069	491.00	پیش‌آزمون Pre-test
0.000	-5.600	89.00	پس‌آزمون Post-test
0.203	-0.274	430.50	پیش‌آزمون Pre-test
0.000	-7.089	15.50	پس‌آزمون Post-test
0.265	-1.114	415.00	پیش‌آزمون Pre-test
0.000	-5.939	64.00	پس‌آزمون Post-test

نتیجه‌گیری

درسی آموزش سواد رسانه‌ای که در پژوهش‌های خود به ابعادی از عناصر برنامه درسی در دوره‌های تحصیلی مختلف و از جمله در دوره ابتدایی اشاره کرده‌اند، همخوانی دارد. همسو با یافته‌های این پژوهش، در پژوهش‌های دیگری [۱۷، ۲۲، ۲۴، ۲۸، ۲۹، ۳۷، ۳۹] نشان داده شده است که بهره‌گیری از رویکردهای مبتنی بر بحث و گفت‌وگو، اجتماع پژوهشی و محوریت تفکر، مهارت‌های نحوه استفاده از رسانه‌ها، تحلیل پیام و نقد آن را در دانش‌آموزان تقویت می‌کند.

همچنین با توجه به اثربخشی الگو در اجرا، می‌توان نتیجه گرفت که الگوی ارائه شده به دانش‌آموزان فرصت‌های متنوعی را برای پرورش مهارت‌های سطح بالای شناختی فراهم آورد تا دانش‌آموزان مسائل اطراف خود را مو شکافه تحلیل کنند، راه‌حل‌ها یا پدیده‌های جدید بسازند و راه‌حل‌های قبلی را نقد و ارزیابی کنند. این فرصت‌ها ضمن کمک به افزایش اعتمادبه‌نفس یادگیرنده، انگیزه درونی او را برای خلق و توزیع ایده‌ها و راه‌حل‌ها فراهم می‌سازد. در این الگو دانش‌آموزان یاد می‌گیرند که مسئولیت تحلیل و قضاوت‌های خود را بپذیرند و با نگاه محترمانه و نقادانه راه‌حل‌ها و ایده‌های جدید را در قالب محتواهای جدید به کاربران دیگر ارائه کنند. بر این اساس می‌توان گفت الگوی ارائه شده، علاوه بر کمک به بهبود مهارت‌های فکری، تحلیلی و انتقادی دانش‌آموزان، به آن‌ها امکان می‌دهد که با ترکیب راه‌حل‌ها و ایده‌ها، محتواهای جدیدی خلق و آن را در بین همسالان و هم‌گروهان خود توزیع کنند و همچنین مسئولیت ایده‌ها و محتواهای توزیع‌شده خود را محترمانه بپذیرند.

پژوهش حاضر با هدف تعیین ویژگی‌های برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای دوره دوم ابتدایی، به مطالعه پژوهش‌های انجام‌شده در این حوزه پرداخت که با تجمیع مطالعات کتابخانه‌ای، طرح‌های تجربی و مصاحبه‌های انجام‌شده با متخصصان و صاحب‌نظران در پژوهش‌های پیشین و همچنین تأیید اعتبار ویژگی‌های استخراج‌شده از نظر متخصصان حوزه آموزش سواد رسانه‌ای و اثربخشی الگو در اجرا، برنامه درسی را پیشنهاد می‌دهد که در آن هر یادگیرنده برای کسب سواد رسانه‌ای باید از مصرف کارکردی شروع و سپس به سمت تولید-مصرف کارکردی یا مصرف انتقادی حرکت کند و در گام بعدی به تولید-مصرف انتقادی دست یابد که لازمه این امر بهره‌گیری از رویکرد انتقادی در کنار توجه بر مبانی اختصاصی رویکرد فلسفه برای کودکان و سواد رسانه‌ای است؛ به‌طوری‌که ویژگی‌های ارتقای خودرهبی از طریق پرورش فرآیندهای تفکر در مواجهه با رسانه‌ها، محتوای چالشی مبتنی بر شایستگی‌های سواد رسانه‌ای با قابلیت پژوهشی و براساس تجربه زیسته دانش‌آموزان، روش‌های مبتنی بر پژوهش مشارکتی گفت‌وگومحور در قالب الگوهای شخصی (فردی) و خودارزیابی فراشناختی مبتنی بر انواع آزمون با تأکید بر بحث‌گفت‌وگو و ابعاد شناختی، عاطفی و رفتاری مؤلفه‌های اصلی عناصر هدف، محتوا، روش تدریس و شیوه‌ی ارزشیابی استنتاج شد.

با توجه به این موضوع که ویژگی‌های عناصر یادشده در این پژوهش از مطالعات مرتبط با موضوع پژوهش استخراج‌شده‌اند، می‌توان اذعان داشت که این یافته‌ها با نتایج پژوهش‌های پژوهشگران حوزه برنامه

تعارض منافع

«هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.»

منابع و مأخذ

[1] Livingstone S. Developing social media literacy: How children learn to interpret risky opportunities on social network sites. *Communications: The European Journal of Communication Research*. 2014; 39(3): 283-303.

[2] Sekarasih L, Walsh McDermott K, O'Malley D, Olson C, Scharrer E. To guide or to be the sage: Children's responses to varying facilitator prompts following a media literacy education curriculum in the United States. *Journal of Children and Media*. 2016; 10(3): 369-384.

[3] Lin TB, Mokhtar IA, Wang LY. The construct of media and information literacy in Singapore education system: global trends and local policies. *Asia Pacific Journal of Education*. 2015; 35(4): 423-437.

[4] Chen DT, Lin TB, Li JY, Lee L. Establishing the norm of new media literacy of Singaporean students: Implications to policy and pedagogy. *Computers & Education*. 2018; 124: 1-13.

[5] Lee L, Chen DT, Li J Y, Lin TB. Understanding new media literacy: The development of a measuring instrument. *Computers & Education*. 2015; 85(1): 84-93.

[6] Hallaq T. Evaluating online media literacy in higher education: Validity and reliability of the digital online media literacy assessment (DOMLA). *Journal of Media Literacy Education*. 2016; 8: 62-84.

[7] Chang CS, Liu EZF, Lee CY, Chen NS, Hu DC, Lin CH. Developing and validating a media literacy self-evaluation scale (MLSS) for elementary school students. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*. 2011; 10(2): 63-71.

[8] Salavatian S, Hosseini B, Motazadi S. [Proposing a Model for Teaching Media Literacy to Teenagers]. *Journal of Educational Planning Studies*. 2016; 5(10), 50-75. Persian.

[9] Notley T, Dezuanni M. Advancing children's news media literacy: learning from the practices and experiences of young Australians. *Media, Culture & Society*. 2019; 41(5): 689-707.

[10] Hernández-Serrano M J, Renés-Arellano P, Graham G, Greenhill A. From prosumer to prodesigner: Participatory news consumption. *Media Education Research Journal*. 2017; 25: 77-87.

[11] Delava A, Shahhoseini V. [The role of training course of critical thinking and media literacy in decoding messages]. *Quarterly Journal of Iranian Association for Cultural Studies & Communication*. 2015; 11(39): 61-96. Persian.

[12] Bahonar N, Chaboki Darzabi R. [Analysis of Media Literacy in Three Iranian Communication and Cultural Organizations]. *Interdisciplinary Studies in Media and Culture*. 2013; 3(2): 1-26. Persian.

[13] Hashemi Sh. [Review of Media Role in Educational System of Document on Fundamental Reforms in Education: Emphasis on Necessity of Media Literacy Education]. *Rasaneh*. 2015; 25(4): 5-18. Persian.

در این چارچوب، معلمان براساس ویژگی تفکر خودآگاهانه برنامه درسی، به راهنمایی، مشاوره و همراهی کودکان در کلاس‌های سواد رسانه‌ای می‌پردازند. در این فرآیند، دانش‌آموزان با تشکیل اجتماع پژوهشی (حلقه کندوکاو) در جهت یافتن، ساختن و پرداختن پیام‌های رسانه‌ای با تبادل نظر و مشارکت مثبت (به‌جای فضای رقابتی) در محتواهای چالش‌انگیز مرتبط با شاخص‌های سواد رسانه‌ای، به ارزیابی شایستگی‌های سواد رسانه‌ای خویش و همسالان مشغول خواهند شد و نتیجه آن پرورش افکار براساس تأمل و تعمق غیرخصمانه، تقویت التذاذ حاصل از توانایی مطالعه و درک عمیق پیام‌های رسانه‌ای براساس دیالوگ و گفت‌وگو، رشد خلاقیت در ضمن ایجاد شناخت‌های مشترک، پایبندی به اصول اخلاقی چون تحمل و مدارا، سعه‌صدر و پذیرش ابهامات و به‌طورکلی زمینه‌سازی و ارتقای سواد رسانه‌ای و خود رهبری فرد از طریق پرورش انواع تفکر مراقبتی، انتقادی و خلاقانه است.

در مجموع باید گفت با وجود محدودیت‌های پژوهش، از جمله محدودیت پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای دوره ابتدایی و همچنین محدود کردن اجرای برنامه درسی به رسانه بازی‌های رایانه‌ای، دو گروه، یک جنس، یک پایه تحصیلی در مدت‌زمان محدود (با توجه به گستردگی موضوع و محدودیت زمانی)، به برنامه‌ریزان، مؤلفان کتب درسی و معلمان پیشنهاد می‌شود در تدوین و اجرای برنامه درسی آموزش سواد رسانه‌ای برای دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی، ویژگی‌های استخراج شده در عناصر مبانی، هدف، محتوا، روش‌های یاددهی-یادگیری و شیوه‌های ارزشیابی را مورد توجه قرار دهند تا ضمن پیشگیری از آسیب‌های احتمالی مواجهه دانش‌آموزان با رسانه‌ها، شاهد پرورش کنشگرانی مسئولیت‌پذیر، منتقد و خلاق باشیم.

مشارکت نویسندگان

با توجه به اینکه این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دکتری است؛ لذا همکاری بین دانشجو، استاد راهنما و استاد مشاور در همه بخش‌های پایان‌نامه و

مقاله وجود داشته است. مسئولیت اصلی کار بر عهده سعید انصاری (دانشجوی دکتری) بود و فرهاد سراجی (استاد راهنما) و محمدرضا یوسفزاده (استاد مشاور) در تمام بخش‌ها شامل انتخاب عنوان، شناسایی و تدوین پیشینه پژوهش، ساخت ابزارها و جمع‌آوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل داده‌ها، نتیجه‌گیری نهایی به‌عنوان راهنما و مشاور نظارت داشتند و در جاهایی که لازم بود دست‌به‌قلم می‌شدند و اصلاحات لازم را اعمال می‌کردند.

تشکر و قدردانی

در اینجا لازم است از متخصصین حوزه سواد رسانه‌ای که با ارائه نظرات ارزشمند خود در بخش اعتبارسنجی، ضمن یاری‌رساندن به نویسندگان به غنای مقاله افزودند، تشکر و قدردانی کرد.

- [28] Nasiri B, Bakhtiari A, Hosseini H. [Media literacy training for sixth grade students with a critical thinking approach]. *Journal of research in educational system*. 2018; 12(Special Issue): 819-837. Persian.
- [29] Kiyarsi S. [A study of the effect of implementing philosophy for children program (P4C) on awareness of media violence and stereotypes in popular media of children]. *Journal of Educational Scinces*. 2017; 23(2), 153-176. Persian.
- [30] Torkzadeh J, Marzoghi R, Mohammadi M, Ahmadi H, Joukar N. [Developing a curriculum for media literacy education in order to enhance discipline and social security: a qualitative study]. *Journal of New Approaches in Educational Administration*. 2019; 10(38): 113-132. Persian.
- [31] Alighardashi E, seifi M, Ghafari, K, Poya A. [The Epistemology of Media Literacy in the Educational Systems of Canada and Japan with the Aim of Domesticating Media Literacy for Iran]. *Information and Communication Technology in Educational Sciences*. 2019; 10(2): 115-135. Persian.
- [32] Sharifee S, Karami Namivandi S. [The Study of the Dimensions of Media and Information Literacy in the Formal and Public Education System of the Country]. *Religion & Communication*. 2019; 25(2): 111-140. Persian.
- [33] Rahimi R, Soltanifar M, Azizabadi Farahani F, Zamani Moghaddam A, Nasiri B. [Comparing Experts' and Executives' Points of views about the Essentials of Media Literacy Education for Elementary Students: A Cultural Approach]. *Journal of Cultural Management*. 2016; 10(3): 31-49. Persian.
- [34] Soleiman S, Khosravi F, Haddad Z. [Assessing media literacy between university and pre-university student of Tehran]. *Global Media Journal-Persian Edition*. 2013; 8(2):47 -68. Persian.
- [35] Plantin JC, Punathambekar A. Digital media infrastructures: pipes, platforms, and politics. *Media, Culture & Society*. 2019; 41(2): 163-174.
- [36] Borst I, Moser C, Ferguson J. From friendfunding to crowdfunding: Relevance of relationships, social media, and platform activities to crowdfunding performance. *New media & society*. 2018; 20(4): 1396-1414.
- [37] Tsortanidou X, Daradoumis T, Barberá-Gregori E. Convergence among imagination, social-emotional learning and media literacy: an integrative literature review. *Early Child Development and Care*. 2020; 20(1): 1-14.
- [38] Rasi P, Vuojärvi H, Ruokamo H. Media Literacy Education for All Ages. *Journal of Media Literacy Education*. 2019; 11(2): 1-19.
- [39] Aarsand P, Melander H. Appropriation through guided participation: Media literacy in children's everyday lives. *Discourse, Context & Media*. 2016; 12(1): 20-31.
- [40] Sandelowski M, Barroso J. Handbook for synthesizing qualitative research. New York: Springer publishing company; 2006.
- [41] Scharrer E, Warren S, Olson C, Israsena-Twishime P. Early adolescents' views of media ratings in the context of a media literacy program in the US. *Journal of Children and Media*. 2020; 14(4): 1-16.
- [14] Bashir H, Chaboki R. [The Role of Media Literacy in Human Development (Case study: Book entitled 'IRIB Executive Policies and Development Document of the Education Ministry')]. *Rasaneh*. 2015; 25(4): 63-80. Persian.
- [15] Fathabadi B, Dadgaran M, Nasiri B, Hashemi S. [Developing a knowledge-based society with the coherent activity of media literacy actors (Study of media literacy in the European Union between 2000 and 2018)]. *Journal of Iranian Social Development Studies*. 2019; 11(43): 7-21. Persian.
- [16] Niazee L, Zarehee Zavaradee E, Aliabadi K. [The effect of ICT-based media literacy education program on the knowledge at the second-grade elementary school students]. *New Media Studies*. 2016; 2(7): 119-156. Persian.
- [17] Hedayati M, kosha M. [Participation in the community of inquiry and its effect on the critical thinking skills of students in media literacy (Animation)]. *Interdisciplinary Studies in Media and Culture*. 2017; 7(13): 181-199. Persian.
- [18] Ojagh S, Vaez S. [The Role of Media Literacy in Resolving Children's Role-Identity Conflict: a Case Study of the Children's Audience of Spider-Man Cartoons]. *Global Media Journal-Persian Edition*. 2017; 12(1): 21-39. Persian.
- [19] Taghizadeh A. [The Effectiveness of Training Media Literacy on Students in Kerman]. *Communication Research*. 2018; 24(92): 153-174. Persian.
- [20] Alizadeh R, Abdoli J, Haddad Z. [The impact of media literacy education thinking skills Eight high school students in the city of Orumiye critical]. *Media Studies*. 2018; 13(1): 117-132. Persian.
- [21] Saleh Rad, R, Afzalkhani M, Alipour V. [The Effect of Education Based on Media Literacy on the Creativity of Primary School Students]. *Information and Communication Technology in Educational Sciences*. 2019; 9(35): 143-171. Persian.
- [22] Khaniki H, Shah-Hosseini V, Noori-radm F. [Explaining education model of "Media Literacy" in education system]. *Journal of Media*. 2016; 27(1): 5-21. Persian.
- [23] Delavari A, Khaniki H, Shah hosseini V. [Case Study of Performing Media Literacy Lesson Plan for Fourth Grade Primary School Students]. *Society Culture Media*. 2016; 4(16): 11-41. Persian.
- [24] Delavari A, Shah hosseini V. [The role of training course of critical thinking and media literacy in decoding messages]. *Quarterly of Cultural Studies & Communication*. 2015; 11(39): 61-96. Persian.
- [25] Taghizadeh A, Kia A. [Needs assessment of media literacy education in schools]. *Cultural and Communication Studies*. 2014; 15(26): 79-104. Persian.
- [26] Ojagh S. [Media education for children: True content for school children]. *Quarterly of Cultural Studies & Communication*. 2019; 14(53): 221-247. Persian.
- [27] Hoseyni Pakdehi A, Shobeyri, H. [Media Literacy Education in Cyberspace A case study of Canadian website "Media Smarts" and Iranian website "Media Literacy"]. *New Media Studies*. 2017; 3(9): 31-76. Persian.

تکنولوژی آموزشی وارد دانشگاه تبریز شدند. در بهمن ۱۳۷۹ در این رشته دانش‌آموخته و از مهر ۱۳۸۰ با رتبه یک وارد دوره کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی در دانشگاه علامه طباطبایی گردید. ایشان از مهر ۱۳۸۳ تا خرداد ۱۳۸۷ دوره دکتری برنامه درسی را در دانشگاه خوارزمی گذراندند و از مهر ۱۳۸۷ به‌عنوان عضو هیأت علمی در دانشگاه بوعلی سینا مشغول تدریس شدند. ایشان تاکنون بیش از ۱۰۰ مقاله علمی پژوهشی به زبان فارسی و انگلیسی، ده‌ها مقاله کنفرانسی و سه کتاب چاپ کرده است. یادگیری الکترونیکی و آموزش مجازی مهم‌ترین حوزه‌های علاقه‌مندی و پژوهشی ایشان می‌باشد.

Seraji, F. Professor, Professor, Dept. of Educational Sciences, Bu Ali Sina University, Hamedan, Iran

✉ fseraji@basu.ac.ir

محمد رضا یوسفزاده استاد گروه علوم تربیتی دانشگاه بوعلی سینا همدان می‌باشند. ایشان کارشناسی خود را در رشته مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی از دانشگاه اصفهان اخذ کردند. سپس در دوره کارشناسی ارشد در رشته برنامه‌ریزی درسی در دانشگاه علامه طباطبایی تحصیل کرده و دکتری خود را در سال ۱۳۸۶ از دانشگاه شیراز اخذ نمود. ایشان بیش از ۸۰ مقاله و چندین کتاب در حوزه‌های مختلف برنامه درسی نگاشته است.

Yousefzadeh, M. Professor, Professor, Dept. of Educational Sciences, Bu Ali Sina University, Hamedan, Iran

✉ nimrooz@basu.ac.ir

[42] Friesem Y. Teaching truth, lies, and accuracy in the digital age: Media Literacy as project-based learning. *Journalism & Mass Communication Educator*. 2019; 74(2): 185-198.

[43] Sun KT, Wang CH, Liu, M C. Stop-motion to foster digital literacy in elementary school. *Media Education Research Journal*. 2017; 25(1): 93-102.

[44] Martens H, Hobbs R. How media literacy supports civic engagement in a digital age. *Atlantic Journal of Communication*. 2015; 23(2): 120-137.

[45] Kimberly R, Walsh LS, Scharrer E. Mean girls and tough boys: Children's meaning making and media literacy lessons on gender and bullying in the United States. *Journal of Children and Media*. 2014; 8(3): 223-239.

معرفی نویسندگان

AUTHOR(S) BIOSKETCHES

سعید انصاری دانشجوی دکتری رشته فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه بوعلی سینا همدان می‌باشند. ایشان مدرک کارشناسی علوم تربیتی را از دانشگاه فرهنگیان همدان و مدرک کارشناسی ارشد رشته تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش را در سال ۱۳۹۲ از دانشگاه بوعلی سینا همدان دریافت نمودند. حوزه علاقه‌مندی ایشان سواد رسانه‌ای و فلسفه برای کودکان است.

Ansari, S. PhD student, philosophy of education, Bu_Ali Sina University, Hamedan, Iran

✉ s.ansari@ltr.basu.ac.ir

فرهاد سراجی استاد گروه علوم تربیتی دانشگاه بوعلی سینا همدان می‌باشند. ایشان در سال ۱۳۷۵ در رشته علوم تربیتی گرایش

Citation (Vancouver): Ansari S, Seraji F, Yousefzadeh M. [Features of media literacy education curriculum in the second primary]. *Tech. Edu. J.* 2023; 17(1): 103-120

<https://doi.org/10.22061/tej.2022.8491.2679>

COPYRIGHTS

©2023 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.